

Anna Antczak-Barzan

Rangi wyzwań dla bezpieczeństwa Polski w XXI wieku

SŁOWA KLUCZOWE:

bezpieczeństwo, wyzwanie, zagrożenie, szansa, Rzeczpospolita Polska

Wstęp

Obecnie definicja pojęcia bezpieczeństwa jest zdecydowanie różna od tradycyjnego pojmowania tego terminu. Ujęcie klasyczne dotyczyło postrzegania bezpieczeństwa przez pryzmat zagrożeń (istnienie zagrożenia *versus* jego brak), a także kojarzyło się z siłą militarną, która była w stanie bądź nie stawić czoła tym zagrożeniom¹. Jednak nowoczesne spojrzenie na bezpieczeństwo jest znacznie szersze i na pewno nie ogranicza się wyłącznie do obszaru militarnego. Niesie ze sobą również pierwiastek pozytywny – bezpieczeństwo postrzegane jest jako warunek niezbędny już nie tylko dla przetrwania, ale także rozwoju danego podmiotu. Duży nacisk kładzie się także na przedmiotowy charakter bezpieczeństwa, czyli na liczne jego obszary (m. in. bezpieczeństwo polityczne, społeczno-ekonomiczne, militarne, itd.). Jednocześnie należy zwrócić uwagę na fakt, iż bezpieczeństwo nie jest jedynie stanem, ale przede wszystkim dynamicznym procesem, na który mają wpływ różnorodne determinanty. Pozytywny aspekt bezpieczeństwa to nie tylko odejście od

¹ Szerzej zob. R. Zięba (red.), *Bezpieczeństwo międzynarodowe po zimnej wojnie*, Warszawa 2008, s. 15–16.

klasycznego ujęcia: zagrożenie / brak zagrożenia, ale także uwzględnianie szans wynikających z wyzwań, o których bardzo często się zapomina.

Wobec powyższego, chcąc skoncentrować się na kwestiach związanych z bezpieczeństwem Polski, należy zadać pytanie, jakie czynniki mają nań wpływ? Aby uzyskać odpowiedź na tak postawione pytanie, konieczne jest określenie wyzwań dla bezpieczeństwa Polski, co będzie stanowiło główny cel niniejszego artykułu².

Wyzwania jako jedna z kategorii opisu przestrzeni bezpieczeństwa

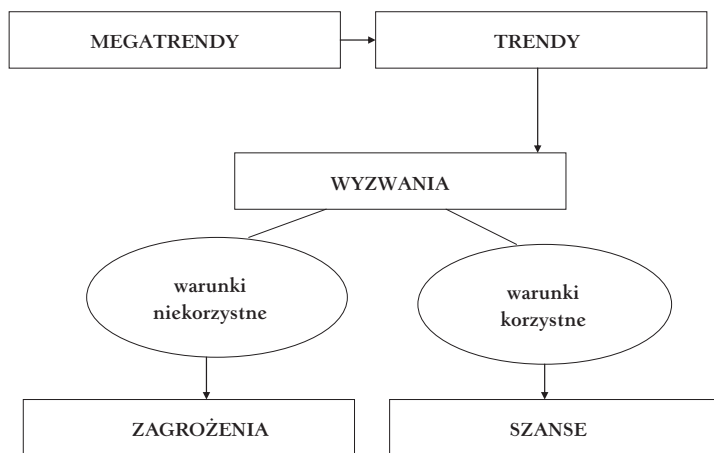
Identyfikacja wyzwań, jakie stoją obecnie przed Polską jest kluczowa dla oceny poziomu jej bezpieczeństwa. Można tego dokonać na podstawie analizy potencjalnych szans i zagrożeń, jakie z tych wyzwań mogą wyniknąć oraz określenie trendu (charakteru) tego wyzwania (czy jest on „pozytywny”, czy „negatywny”). Jak powszechnie wiadomo, wyzwanie, wynikające z określonych trendów (kierunków, tendencji), jakie są zauważalne podczas obserwacji różnego rodzaju czynników wpływających na zachowania podmiotów na arenie międzynarodowej, jest w swym charakterze neutralne, nie posiada ani „pierwiastka” dodatniego, ani ujemnego. To determinanty wewnętrzne i zewnętrzne decydują, czy wyzwanie przerodzi się w zagrożenie czy też w szansę. Wiele zależy od uwarunkowań zewnętrznych, na które nie ma się wpływu, ale równie dużo od tego, jak państwo jest w stanie wykorzystać swoje atuty i zminimalizować wpływ warunków niekorzystnych (rys. 1). Jest to oczywiście proces złożony i skomplikowany, który uzależniony jest od wielu zmiennych.

Wyzwania to także pewien proces istniejący obecnie i wynikający z określonych zdarzeń w przeszłości lub mogący zaistnieć w przyszłości, mający konkretną realną lub potencjalną siłę oddziaływania. To, co jest interesujące, to brak jasności co do oceny jego samego (pozytywnej czy negatywnej), ale także skutków, jakie może wywołać³.

² Artykuł na podstawie: A. Antczak-Barzan, *Wyzwania dla bezpieczeństwa Polski w drugiej dekadzie XXI wieku – ujęcie syntetyczne*, [w:] A. Antczak-Barzan (red.), *Projekt „Polska”. Silne i bezpieczne państwo?*, Warszawa 2014, s. 479–488.

³ Szerzej zob. J. Wojnarowski, *Współczesne wyzwania i zagrożenia dla systemu bezpieczeństwa państwa*, [w:] Z. Piątek (red.), *Narodowy system pogotowia kryzysowego*, Warszawa 2007, s. 11 oraz A. Majchrzak, *Typologia zagrożeń*, [w:] A. Antczak (red.), *Europa – bezpieczny kontynent? Potencjalne źródła zagrożeń bezpieczeństwa europejskiego*, Warszawa 2011, s. 16–17.

Rys. 1. Kategorie opisu przestrzeni bezpieczeństwa

Źródło: A. Majchrzak, *Typologia zagrożeń*, [w:] A. Antczak (red.), *Europa – bezpieczny kontynent? Potencjalne źródła zagrożeń bezpieczeństwa europejskiego*, Warszawa 2011, s. 16.

Szanse i zagrożenia dla bezpieczeństwa Polski

Tabela 1 prezentuje zbiór wyzwań dla bezpieczeństwa Polski (zidentyfikowanych na podstawie określonych zauważalnych procesów zachodzących w środowisku bezpieczeństwa) oraz potencjalnych szans i zagrożeń z nich wynikających. Wartościowanie szans i zagrożeń pozwala określić trend danego wyzwania, czy jest on dodatni czy ujemny. Jest to metoda obarczona dużą dozą niedoskonałości – przede wszystkim z uwagi na subiektywny charakter (źródło) owego wartościowania, ale z drugiej strony dlatego, że ostateczna „wartość” wyzwania nie obrazuje w pełni tego, co kryje się za poszczególnymi szansami oraz zagrożeniami. Z tego powodu konieczne jest znacznie szersze spojrzenie na dany problem niż tylko wyciągnięcie bezpośrednich wniosków z cyfry widniejącej pod każdym z wyzwań. Przede wszystkim wynik ten uzależniony jest od liczby szans i zagrożeń, jakie można zidentyfikować w obszarze każdego z wyzwań, a tych może być bardzo wiele.

Z przeprowadzonej analizy wynika jednak, że wyzwania niosą ze sobą więcej zagrożeń (często poważnych) niż szans. Ponadto należy podkreślić, iż część z wymienionych zagrożeń jest realna (albo już występują, albo jeśli obecny „kurs” zostanie utrzymany, istnieje niemal pewność, że wystąpią w najbliższej przyszłości), a wiele szans jest jedynie potencjalnych – zaistnieją w sytuacji, gdy spełnione zostaną liczne warunki.

Tabela 1. Trendy wyzwań na podstawie zidentyfikowanych wewnętrznych⁴ zagrożeń i szans dla Polski

zagrożenia		szanse		wyzwania
-1: zagrożenie racji stanu, -0,8: bardzo wysokie, -0,6: wysokie; -0,4: średnie, -0,2: niskie, 0: brak		1: wzrost potęgi; 0,8: bardzo wysokie, 0,6: wysokie; 0,4: średnie, 0,2: niskie, 0: brak		trend: ujemny – wyzwanie ma potencjał przerodzić się w zagrożenie dodatni – wyzwanie ma potencjał przerodzić się w szansę
walki pomiędzy partiami politycznymi	-0,5	tworzenie zbioru norm, reguł i wartości	0,5	kultura polityczno-strategiczna
manipulacja społeczeństwem (marketing polityczny)	-0,5	wzrost świadomości społecznej w kwestiach polityczno-strategicznych	0,6	
brak współpracy pomiędzy poszczególnymi organami władzy	-0,5			-0,2
brak jasnego podziału kompetencji pomiędzy organami władzy	-0,4			
brak identyfikacji organów władzy publicznej z SBN	-0,6	wzrost wydatków zbrojeniowych	0,5	system bezpieczeństwa narodowego
brak efektywnego SBN	-0,7	powstanie strategii rozwoju systemu bezpieczeństwa narodowego	0,5	
niedostosowanie SBN do współczesnych wymagań	-0,5			-0,27
zależność surowcowa	-0,8	dywersyfikacja dostaw	0,6	bezpieczeństwo energetyczne
niska rentowność sektora energetycznego	-0,4	wspólny rynek energetyczny UE	0,6	
				0

⁴ Szanse i zagrożenia wewnętrzne są w tym kontekście rozumiane jako specyficzne dla Polski (ale nie chodzi tu o zawężanie się do spraw wewnętrznych RP), nie są brane pod uwagę trendy czy też wyzwania globalne, np. postęp technologiczny, cyberbezpieczeństwo, terroryzm itp., czy nawet regionalne, które dotyczą całej Unii Europejskiej, np. multilateralizm, stosowanie „miękkich” środków itp. (szerzej na temat tych trendów, zob. A. Antczak (red.), *Europa – bezpieczny kontynent?...*, s. 296–297.

Tabela 1. (cd.)

zagrożenia		szanse		wyzwania
położenie w „kleszczach” pomiędzy Niemcami a Rosją ograniczenie wpływów Stanów Zjednoczonych w Europie odbudowa potencjału polityczno-militarnego przez Rosję	-0,8	„brama” do Europy Zachodniej	0,3	Geopolityka ----- -0,05
		wiodąca rola w regionie i Partnerstwo Wschodnie	0,6	
	-0,5	członkostwo w UE i NATO	0,6	
	-0,8	budowa elementów amerykańskiego systemu przeciwrakietowego na terytorium Polski	0,4	
utrata znaczenia w regionie słaby wizerunek ograniczenie działalności w organizacjach regionalnych	-0,6	możliwość odbudowy potęgi regionalnej	0,7	pozycja w regionie ----- 0,07
	-0,4	lider regionu w opinii państw zachodnich	0,5	
	-0,4	poszerzenie formuły współpracy w ramach V4	0,4	
zamrożenie dalszego poszerzania UE brak wizji członkostwa w UE koncentracja na wizerunku zamiast na działaniu pozostawanie na peryferiach UE	-0,6	dalsze poszerzanie UE	0,5	relacje z Unią Europejską ----- -0,05
	-0,5	realizacja interesów UE (egzekwowanie)	0,6	
	-0,6	budowanie koalicji państw o podobnych interesach	0,6	
	-0,7	„miękki” filar bezpieczeństwa	0,5	
poleganie (uzależnienie) w zbyt wielkim stopniu na pomocy USA w kwestiach bezpieczeństwa wasalizacja i podporządkowanie polityce międzynarodowej USA	-0,6	wzmocnienie bezpieczeństwa	0,6	relacje ze Stanami Zjednoczonymi ----- 0,1
		dostęp do nowoczesnych technologii	0,4	
	-0,5	wzrost poziomu wyszkolenia wojska	0,4	

zagrożenia		szanse		wyzwania
nierozwiązane konflikty z FR	-0,6	normalizacja stosunków	0,7	relacje z państwami Wschodu
nasilenie się konfliktów z FR	-0,9	okcydentalizacja Ukrainy	0,7	-0,27
szantaż surowcowy ze strony FR	-0,8	stopniowe uniezależnianie się Białorusi od Rosji	0,7	
postępujące uzależnienie Ukrainy od Rosji	-0,7	bezpieczeństwo i demokratyzacja Kaukazu	0,5	
pełne uzależnienie polityczne Białorusi od Rosji	-0,7	silne i niezależne od wpływów rosyjskich państwa bałtyckie	0,7	
destabilizacja Kaukazu podsycana przez działania rosyjskie	-0,5			
podporządkowanie państw kaukaskich interesom FR	-0,5			
manipulacje FR mniejszością narodową w państwach bałtyckich	-0,5			
szantaż surowcowy FR w stosunku do państw bałtyckich	-0,6			
problemy związane z imigracją	-0,3	pomost pomiędzy starą a nową Europą	0,3	
zalew tanich towarów z Chin (niska jakość oraz szkodliwość)	-0,5	brak negatywnych konotacji kolonialnych	0,3	-0,1
ekspansja gospodarcza – zagrożenie dla rodzimych gałęzi przemysłu	-0,5	dzielenie się doświadczeniami okresu transformacji	0,3	
sprzedaż po zaniżonych cenach zabijająca rodzimą produkcję	-0,4	kraj docelowy dla inwestycji	0,4	

Tabela 1. (cd.)

zagrożenia		szanse		wyzwania
problemy z asymilacją imigrantów	-0,3	wzór do naśladowania w kwestiach transformacji	0,3	relacje z państwami Bliskiego Wschodu
potencjalne zagrożenie terroryzmem	-0,4		-0,2	
terroryzm odwetowy poprzez udział w operacjach	-0,4	dalsze poszerzanie NATO	0,5	NATO jako gwarant bezpieczeństwa
wzrost wydatków na cele wojskowe	-0,4	idea <i>smart defence</i> – zwiększanie krajowego potencjału militarnego	0,6	
stagnacja NATO – brak zdolności do obrony zbiorowej	-0,6	„twardy” filar bezpieczeństwa	0,6	
przestarzały sprzęt na wyposażeniu SZ	-0,6	konsolidacja przemysłu zbrojeniowego	0,6	przemysł zbrojeniowy i wyposażenie SZ
brak strategicznego przemysłu zbrojeniowego	-0,7	offset i transfer nowych technologii	0,4	
		zwiększanie liczby zamówień u polskich producentów	0,5	
pogorszenie stosunków z państwami arabskimi (lub innymi)	-0,3	zdobycie doświadczenia ekspedycyjnego	0,3	udział PKW w operacjach międzynarodowych
brak zdolności do obrony własnego terytorium	-0,7	poprawa wyszkolenia żołnierzy oraz ulepszenie uzbrojenia i wyposażenia SZ	0,5	
zmiana charakteru armii (wyszkolenie, wyposażenie, sposób działania, sposób dowodzenia)	-0,5	wzrost pozycji międzynarodowej (prestż)	0,5	
zwiększenie możliwości stania się celem ataków odwetowych o charakterze terrorystycznym	-0,4			
				-0,15

Źródło: opracowanie własne (Anna Antczak-Barzan i Rafał Zaniewski) na podstawie przeprowadzonych badań oraz analizy literatury przedmiotu oraz też prezentowanych w poszczególnych rozdziałach niniejszego opracowania.

Sposób obliczeń: na podstawie zidentyfikowanych trendów i kształtujących się na ich bazie wyzwań oraz wynikających z nich zagrożeń i szans zastosowano sposób polegający na przypisaniu określonych wartości we wskazanych przedziałach od -1 do 0 i od 0 do 1 odpowiednio zagrożeniom (wZ) i szansom (wS), a następnie obliczono rangę dla danego wyzwania (rW) poprzez zsumowanie wartości zagrożeń i szans, a następnie podzielenie przez najwyższą liczbę występujących zagrożeń lub szans dla danego wyzwania, jak w poniższym przykładzie:

zagrożenia		szanse		wyzwania
przedziały wartości (w)		przedziały wartości (w)		
Z1	wZ1	S1	wS1	W
Z2	wZ2			rW
Z3	wZ3			

według wzoru:

$$(wZ1 + wZ2 + wZ3 + wS1) \div 3 = rW.$$

Niepokojące są wyzwania związane z kulturą polityczno-strategiczną, które powinny przynosić więcej szans niż zagrożeń. Jest to czynnik o charakterze wewnętrznym i to społeczeństwa oraz elity rządzące wpływają na jego kreowanie. Państwa o wysokiej i silnej kulturze polityczno-strategiczej posiadają znaczną przewagę. Polska do nich niestety nie należy. Wzrost świadomości społecznej w obszarze politycznym i strategicznym byłby z pewnością dużą szansą, jednak przy obecnym „mediokratycznym” nastawieniu zarówno polityków, jak i społeczeństwa, nie widać w tym obszarze wielkich perspektyw. Jeszcze większym powodem do niepokoju jest system bezpieczeństwa narodowego (SBN), a raczej jego niedoskonałość w wielu aspektach, co powoduje, iż wyzwanie to generuje znacznie więcej zagrożeń niż szans, przy czym brak efektywnego SBN stanowi poważne (wysokie z tendencją wzrastającą) zagrożenie.

W przypadku bezpieczeństwa energetycznego, sumaryczny wynik jest neutralny, ale należy wyraźnie podkreślić, iż szanse nie niwelują zagrożeń. Zależność surowcowa stanowi ogromne zagrożenie dla państwa (najlepszym przykładem jest to, co wydarzyło się na Ukrainie w kontekście podpisania umowy stowarzyszeniowej z UE⁵). W przy-

⁵ Szantaż o charakterze surowcowym ze strony Rosji. Brak wspólnego rynku energetycznego UE daje duże możliwości Rosji i potencjalnie innym krajom do tego rodzaju

padku geopolityki sprawa wygląda podobnie. Niekorzystne położenie pomiędzy Rosją a Niemcami wraz z odbudową potencjału Rosji oraz stopniowym zmniejszaniem zaangażowania i zainteresowania Europą (w tym także Europą Środkowo-wschodnią) przez Stany Zjednoczone tworzy bardzo poważne zagrożenie dla Polski. Nie niweluje go potencjalna szansa, jaką jest pomost pomiędzy Europą Wschodnią i Zachodnią, wiodąca rola w regionie, czy nawet członkostwo w UE. Dwa pierwsze elementy byłyby atutem, gdyby istniały. Polska nieumiejętnie prowadzi swą politykę w tym zakresie, nie jest w stanie określić nowych celów strategicznych i odbudować silnej pozycji w regionie. Analogicznie sytuacja się kształtuje w przypadku NATO. Obecnie widoczna jest stagnacja tej organizacji, co w konsekwencji może prowadzić do niemożności realizacji zobowiązań wynikających z art. 5 Traktatu Waszyngtońskiego. Zapewne sygnalizuje to poważny problem, z drugiej strony na pewno idea *smart defence* (pozwalająca na zacieśnianie współpracy wojskowej oraz lepsze wykorzystanie środków finansowych w oparciu m.in. o ideę specjalizacji) oraz ewentualne dalsze poszerzanie organizacji, z punktu widzenia Polski, stanowi szansę na poprawę jakości bezpieczeństwa naszego państwa. Jednak należy pamiętać, że mimo oczywistych korzyści płynących z członkostwa w UE czy NATO, nie dają one gwarancji bezpieczeństwa, mogą być jedynie wsparciem dla systemu bezpieczeństwa narodowego, a nie stanowić jego główny filar, co ma miejsce obecnie.

Powody do obaw dają także relacje ze Wschodem, a szczególnie z Rosją, co jest związane z odbudową jej mocarstwowości oraz rodzącym się neoimperializmem kształtowanym przez jej przywódców. Dla Polski najgroźniejsza sytuacja to nasilenie konfliktów z Federacją Rosyjską (FR)⁶, które może się skończyć szantażem surowcowym (jest to narzędzie chętnie stosowane w polityce rosyjskiej, przeciwiczone na Białorusi oraz Ukrainie), a także dalsze próby uzależniania Ukrainy od

manipulacji czy prowokacji i skutecznego blokowania niekorzystnych dla siebie decyzji. Stanowi to wymarzony instrument polityki zagranicznej dla państw o określonej kulturze strategicznej, do których z pewnością zalicza się Rosja.

⁶ Odnośnie do konfliktów zbrojnych, w które jest zaangażowana Rosja w regionie „post-sowieckim” zob. K. Strachota, *Armed Conflicts in the Post-Soviet Region. Present Situation. Prospects for Settlement. Consequences*, „CES Studies” No. 9(2003). Szerzej na temat konfliktów na Linii RP-Federacja Rosyjska zob. P. Żurawski vel Grajewski, *Giedroyć na jagiellońskim szlaku Prometeusza, czyli polska polityka wschodnia w latach 1989–2013*, [w:] A. Antczak-Barzan (red.), wyd. cyt., s. 279–282.

Federacji Rosyjskiej⁷, jeszcze ściślejsze jej stosunki z Białorusią⁸, a także próby oddziaływania Rosji na państwa bałtyckie⁹. Szans można upatrywać w tendencjach odwrotnych do wyżej opisanych, jednak są one mało realne w najbliższej przyszłości (prognozując na podstawie analizy dotychczasowych poczynań przywódców FR). Zmiana jest możliwa jedynie w przypadku istotnych przeobrażeń we władzach FR, na co obecnie się nie zanosi. Zatem można stwierdzić, że realny trend wyzwania, jakim są stosunki ze Wschodem jest znacznie bardziej niekorzystny (ujemny – negatywny), niż pokazuje to wyliczenie z tabeli, ponadto wykazuje on tendencję wzrostową (w kierunku średniego z możliwością wysokiego zagrożenia).

Trendu określającego stosunki z Unią Europejską nie należy natomiast odczytywać literalnie. Nie oznacza on bowiem, że relacja z tą organizacją stanowi dla Polski zagrożenie. Chodzi raczej o to, że przy obecnym kształcie polityki Polska nie czerpie z niej tylu korzyści, ile powinna i mogłaby¹⁰. Istnieje wiele możliwości przekształcenia faktu członkostwa w UE w szansę w obszarze bezpieczeństwa. Alarmujące powinno być to, że te aspekty, które stanowią zagrożenie dla Polski wykazują tendencję wzrostową (brak wizji członkostwa, koncentracja na wizerunku czy permanentne pozostawanie na peryferiach UE). Wyżej wskazane elementy stanowią zagrożenie w odniesieniu do polskich relacji z UE, nie zaś sama Unia jako taka. Oznacza to, że dalsze powielanie schematów, które dominują obecną politykę zagraniczną w tym obszarze może spowodować w przyszłości (poprzez zaniedbania) zwiększenie innych zagrożeń (szczególnie tych płynących ze Wschodu).

⁷ Na temat relacji polsko-ukraińskich tuż po 1989 r. w kontekście ambicji rosyjskich szerzej zob. P. Żurawski vel Grajewski, *Polish-Ukrainian relations 1991–2002*, “The Enlarged European Union and Ukraine: New Relations”, http://www.batory.org.pl/ftp/program/forum/eu_ukraine/polish_ukrainian_relations.pdf (dostęp: 25 lutego 2014).

⁸ Szerzej zob. P. Żurawski vel Grajewski, *Belarus: The unrecognised challenge*, [w:] D. Lynch (red.), “Changing Belarus”, “Chaillot Paper” No. 85(2005).

⁹ *Russia’s Involvement in the Tallinn Disturbances*, International Centre for Defence Studies in Tallinn, http://www.english.eesti.pl/index.php?op=riots&site=russias_involment (dostęp: 25 lutego 2014). Szerzej zob. P. Torsti, *Why do History Politics Matter? The Case of the Estonian Bronze Soldier. The Cold War and the Politics of History*, J. Aunesluoma, P. Kettunen (red.) *The Cold War and the Politics of History*, University of Helsinki, Helsinki 2008, s. 19–35 oraz C. Levinsson, *The Long Shadow of History: Post-Soviet Border Disputes – The Case of Estonia, Latvia, and Russia*, “The Quarterly Journal” No. 5/2(2006), s. 98–109.

¹⁰ Szerzej zob. J.M. Fiszer (red.), *Polska w Unii Europejskiej. Aspekty polityczne, międzynarodowe, społeczno-gospodarcze i wojskowe*, Warszawa 2009, s. 7–19.

Budowanie silnej pozycji w regionie, które powinno stanowić jedną z ważniejszych szans¹¹, w praktyce nie ma miejsca. Odbudowa regionalnej potęgi (np. w ramach Grupy Wyszehradzkiej¹²) stanowiłaby doskonały punkt wyjścia dla działań na szerszym forum unijnym. Jednak także i na tym polu Polska nie odnajduje się i nie traktuje tego obszaru priorytetowo (odnosząc się do realnych działań, nie zaś pustych deklaracji politycznych). Nasz kraj zawodzi także w kwestii pomocy krajom bardziej odległym w integracji ze strukturami zachodnimi (m.in. Gruzja i Mołdawia), mimo że we wcześniejszych latach prowadziliśmy aktywną politykę na tym polu nie bojąc się konfrontacji z Rosją¹³. Drugim doskonałym narzędziem i szansą powinny być relacje ze Stanami Zjednoczonymi, które obecnie weszły w fazę schyłkową nie zaś rozwojową, jak to miało miejsce w latach wcześniejszych. Polska nie potrafiła wykorzystać szans (nie była przygotowana do prowadzenia odpowiedniego rodzaju polityki), jakie dawały relacje ze Stanami Zjednoczonymi w ich fazie rozkwitu (przede wszystkim dzięki zaangażowaniu w Iraku i Afganistanie). Udział polskich kontyngentów wojskowych (PKW) w operacjach międzynarodowych nie przyniósł wymiernych korzyści. Doświadczenie ekspedycyjne, poprawa wyszkolenia i poziomu wyposażenia żołnierzy jest przez niektórych także kwestionowana w kontekście użyteczności w razie konieczności obrony własnego terytorium. Natomiast szanse, jakimi była poprawa pozycji międzynarodowej na pewno w swoim czasie odegrała pewne znaczenie, lecz niestety także nie została umiejętnie wykorzystana (chodzi o ustanowienie realnych wpływów, nie zaś walkę

¹¹ Wywiad z George'em Friedman'em, *Rzeczpospolita*, wrzesień 2012, <http://www.rp.pl/arttykul/936594.html> (dostęp: 26 lutego 2014). Friedman uważa, że Polska powinna budować sojusz ze Słowacją, Węgrami, Rumunią i Bułgarią oraz odgrywać rolę lidera regionu.

¹² Szerzej zob. T. Żornaczuk et. al., *The Visegrad Group: Exploring New Agenda for the Western Balkans*, Polish Institute of International Affairs, Warsaw 2012; D. Kałan, *East of Centre: Can the Visegrad Group Speak with One Voice on Eastern Policy?*, "Policy Paper" No. 5/53(2013); A. Gostyńska, R. Parkes (eds.), *Towards a V4 Position on the Future of Europe*, Warsaw 2012; M. Madej (ed.), *Cooperation on security in Central Europe: sharing V4 experience with the neighboring regions*, Warsaw 2010.

¹³ Szerzej zob. A. Eberhardt, *Armed Conflicts in Georgia: the Russian Factor*, [w:] A. Eberhardt and A. Iwashita (eds.), *Security Challenges in the Post-Soviet Space. European and Asian Perspectives*, Warsaw-Sapporo 2007, s. 136–146, a także na temat polityki Rosji w tym regionie zob. M. Falkowski, *Russia's policy in the Southern Caucasus and Central Asia*, "CES Studies" No. 23(2006).

o przyznanie Polsce takiego czy innego prestiżowego stanowiska np. w NATO¹⁴).

Stosunki z państwami azjatyckimi, podobnie jak z regionem Bliskiego Wschodu, przy braku większego zainteresowania nimi ze strony Polski (już sam ten fakt przesądza o tym, że niewiele może w takim wypadku płynąć szans z tych relacji) pozostają dość neutralne. Wydaje się, że potencjalnie więcej szans można upatrywać w relacjach z państwami azjatyckimi, ale są one bardziej ukierunkowane na kwestie ekonomiczne niż bezpieczeństwo *sensu stricto*. Natomiast problemy asymilacyjne imigrantów wraz z potencjalnym zagrożeniem terroryzmem (w większym stopniu problem ten dotyczy państw bliskowschodnich) może stanowić zagrożenie, jednak nie jest ono póki co rzeczywiste i trudno orzec, czy w ogóle takie będzie. Z pewnością straconą szansą (dlatego nieukazaną w tabeli) są misje pod egidą ONZ. Dawały one prestiż, uznanie w środowisku międzynarodowym, a także lokalnym (inaczej niż w przypadku operacji w Iraku czy Afganistanie, które były i są odbierane przez społeczność lokalną co najmniej ambiwalentnie), jak również możliwość zawierania kontraktów. Decyzja ministra Klicha o wycofaniu żołnierzy z misji UNIFIL i UNDOF bezpowrotnie zniweczyła te szanse, co więcej zniszczyła także to, co zostało wypracowane poprzez wieloletnią obecność naszych żołnierzy w tamtym regionie. Polski przemysł zbrojeniowy i wyposażenie sił zbrojnych także nie napawa optymizmem, szczególnie przy redukcjach budżetowych lat ubiegłych. Konsolidacja przemysłu zbrojeniowego, jeśli zostanie przeprowadzona w sposób właściwy (efektywny), może stanowić prawdziwą szansę w tym obszarze.

Wnioski

Z powyższej analizy wynika, że Polska przede wszystkim nie potrafi dostrzegać ani korzystać z pojawiających się bądź potencjalnych szans. Warto zatem zadać pytanie, dlaczego tak się dzieje? Być może przede wszystkim dlatego, że brakuje rzetelnej analizy, która by te szanse uwypukliła. Nawet jeśli takowa istnieje, nie interesuje ona elit rządzących. Próba wykorzystania szans jest z pewnością znacznie trudniejsza i wymagająca większego wysiłku niż brak takich działań i zajmowanie

¹⁴ Stanowiska te nie mają nic wspólnego z rzeczywistym wpływem na kształt polityki danej organizacji, chęć ich objęcia jest raczej przejawem niezaspokojonej ambicji poszczególnych polityków ubiegających się o nie.

się sprawami bieżącymi oraz polityką przesyconą pierwiastkiem przypadkowości (wiele działań jest podejmowanych *ad hoc*, dopasowanych do potrzeb nagle zaistniałej sytuacji). Prowadzi to do stanu, w którym kraj nie posiada zdefiniowanych długofalowych celów ani strategii. Państwo takie jest bardzo wrażliwe na czynniki zewnętrzne, które je kształtują i powodują, że prowadzona przezeń polityka nie jest podporządkowana własnym interesom. Kraj podatny jest także na wewnętrzne i zewnętrzne manipulacje i łatwo pada ich ofiarą. Stan taki ma miejsce także wtedy, gdy społeczeństwo jest niewymagające w stosunku do przedstawicieli władzy, nie potrafi spojrzeć poza obszar własnych bieżących interesów. Brak strategicznego myślenia na poziomie jednostki jest częstą cechą społeczeństw XXI wieku, nie powinno zaś być cechą „narodową” ani „państwową”. Niestety, taka sytuacja ma miejsce w przypadku Polski¹⁵, co jest niepokojące i stanowi największe zagrożenie. Brak umiejętności identyfikacji potencjalnych zagrożeń w ujęciu długofalowym na podstawie rozwijających się trendów wewnętrznych i zewnętrznych (w bliższym i dalszym otoczeniu państwa) może prowadzić do katastrofy. Polityka krótkowzroczności oraz dbania o partykularne prywatne interesy oraz walki pomiędzy poszczególnymi frakcjami politycznymi już nie raz doprowadziły nasze państwo do klęski. Historia zaś lubi się powtarzać i nie jest to fatalistyczna prognoza przyszłości¹⁶.

STRESZCZENIE

Artykuł ma na celu analizę czynników wpływających na bezpieczeństwo Polski w drugiej dekadzie XXI w. Wyodrębnia zatem wyzwania, jakie stoją przed polską polityką bezpieczeństwa oraz na ich podstawie identyfikuje szanse i zagrożenia. Analizie poddane zostały m.in. następujące obszary: kultura polityczno-strategiczna, system bezpieczeństwa narodowego, bezpieczeństwo energetyczne, pozycja w regionie, relacje z Unią Europejską, NATO, Stanami Zjednoczonymi, z państwami Europy Wschodniej, Bliskiego Wschodu oraz azjatyckimi, a także stan

¹⁵ Więcej na temat braku myślenia strategicznego wśród polskiej elity rządzącej zob. R. Kolatek, *Sukces bez strategii na przyszłość. Próba oceny pięciu lat obecności Polski w Unii Europejskiej*, „Polski Przegląd Dyplomatyczny” nr 6 (2009), s. 13.

¹⁶ Każdy, kto stara się zasygnalizować istnienie potencjalnych zagrożeń dla naszego kraju jest obecnie uznawany za „czarną owcę” – piniacza, nacjonalistę, rusofoba, eurosceptyka, bądź też przypisywany jest mu inny pejoratywny epitet. Trend do negowania wszystkich zagrożeń o charakterze politycznym (bezpośrednio lub pośrednio) jest powszechny wśród polskiego społeczeństwa oraz większości polityków.

przemysłu zbrojeniowego oraz wyposażenia Sił Zbrojnych RP i udział polskich żołnierzy w misjach i operacjach poza granicami kraju.

Anna Antczak-Barzan

RANKS OF THE CHALLENGES TO POLAND'S SECURITY IN THE XXI CENTURY

The article aims at analyzing the factors affecting Poland's security in the second decade of the twenty-first century. Therefore, it identifies challenges to Poland's security policy with opportunities and threats. To achieve this goal, the following areas have been analyzed: political and strategic culture, the national security system, energy security, position in the region, relations with the European Union, NATO, the United States, the countries of Eastern Europe, the Middle East and Asia, as well as the state of the defense industry and materiel of the Polish Armed Forces as well as the participation of Polish troops in missions and operations abroad.

KEY WORDS: *security, challenge, threat, opportunity, Republic of Poland*

Bibliografia

- A. Eberhardt, *Armed Conflicts in Georgia: the Russian Factor*, [w:] A. Eberhardt, A. Iwashita (eds.), *Security Challenges in the Post-Soviet Space. European and Asian Perspectives*, Warsaw-Sapporo 2007.
- A. Gostyńska, R. Parkes (eds.), *Towards a V4 Position on the Future of Europe*, Warsaw 2012.
- D. Kałan, *East of Centre: Can the Visegrad Group Speak with One Voice on Eastern Policy?*, "Policy Paper" No. 5/53 (2013).
- R. Kołatek, *Sukces bez strategii na przyszłość. Próba oceny pięciu lat obecności Polski w Unii Europejskiej*, „Polski Przegląd Dyplomatyczny” nr 6 (2009).
- C. Levinsson, *The Long Shadow of History: Post-Soviet Border Disputes – The Case of Estonia, Latvia, and Russia*, "The Quarterly Journal" No. 5/2 (2006).
- M. Madej (ed.), *Cooperation on security in Central Europe: sharing V4 experience with the neighboring regions*, Warsaw 2010.
- Majchrzak, *Typologia zagrożeń*, [w:] A. Antczak (red.), *Europa – bezpieczny kontynent? Potencjalne źródła zagrożeń bezpieczeństwa europejskiego*, Warszawa 2011.

- J. Wojnarowski, *Współczesne wyzwania i zagrożenia dla systemu bezpieczeństwa państwa*, [w:] Z. Piątek (red.), *Narodowy system pogotowia kryzysowego*, Warszawa 2007.
- R. Zięba (red.), *Bezpieczeństwo międzynarodowe po zimnej wojnie*, Warszawa 2008.